

75 години от рождението на Николай Боеv - основоположник на съвременната природозащита в България

Златозар БОЕВ

Николай Боеv е роден на 8 май 1922 г. в гр. Айтос, Бургаска област. Баща му, Крум Николов Боеv е бил книжар и издавал вестника „Нов Айтос“. Майка му, Златка Георгиева Боеva била учителка по френски и руски език в прогимназията и гимназията в града.

В семейството са били три деца. Брат му Милко е икономист, а сестра му Димка е аптекарка. Дядо му, Никола Боеv е бил опълченец и загива в боевете за Стара Загора през 1875 г.

Основното и прогимназиалното си образование Николай Боеv получава в училището в гр. Айтос. В отделенията е ученик в класа на учителя Никола Стаматов, известен със своята взискателност. От малък Николай проявявал голям интерес към животните. По това време той прави своите първи системни наблюдения върху птиците в Айтос и събира лична сбирка от насекоми, която наброявала няколкостотин вида.

Гимназиалното си образование Н. Боеv получава в I-ва мъжка гимназия през 1941 г. в гр. Варна с отличен успех. През тези години интересът му към изучаването на животните се засилва. В гимназията и Университета главното му влечеие остават зоологията и по-специално - птиците. Като ученик отглеждал в къщи някои по-обикновени видове птици, земноводни, влечуги и бозайници. Едва 9-годишен той си доказва и жадно прочита книгата на Едуард Клайн „Наши птици“.

Животнинският свят и зоологията, обикнати още в детските години, поддържат интереса му и като гимназист, когато вече познавал почти всичките български видове птици. По това време той редовно следи камалозите на различни книжарници и издателства и се снабдява с редица ценни зоологични издания за птици и бозайници.

Първата си статия „Прокълнати птици“ написва още като ученик на 18-годишна възраст през 1941 г. Изпраща я в авторитетното списание „Природа“

на Константин Христович и, докато е в армията, статията му бива отпечатана. Там излиза и втората му статия „Прелет на птиците“. Като ученик в прогимназията, той вече имал „хубава домашна библиотека с книги от географски и естествознанието характер“. Баща му искал Николай да стане търговец, защото той и баща му също са били търговци (книжари) и бил против продължаването на обучението му в гимназията. След настояване от страна на майка му, Николай заминава за гр. Варна. Още като ученик започва да събира народни имена на животните за съставянето на един бъдещ „Български зоологичен речник“ - една необходимост и негова юношеска мечта, останала неосъществена до края на живота му, макар че издава „Въпросник за събиране на езикови материали за животните в България“.

Като войник Николай Боев събира вкаменелости из Шуменското плато и чете редица произведения на европейски учени-естественици, както и някои съчинения на проф. Асен Златаров. Докато е в армията, Николай за кратко време е командирован от Шумен в София. Оттук си той прекарва в Царския Естествено-исторически музей, където почти всяка събота и неделя опитвал с наличните си книги да определя птици и бозайници, подредени във витрините.

През 1943 г. започва следването си по естествена история в Природоматематическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. За началото на следването си той пише: „... През това време писах едно обширно писмо до П. Патев (тогава директор на Зоологическата градина и единствения наш орнитолог), с което му пратих списък на нови за нашата фауна 30 вида птици според литературни данни и проучванията ми от сбирката птици в музея ...“ В обширното си писмо-ответ, П. Патев потвърждава неговите издирвания по отношение на състава на нашите птици и му благодаря за някои нови данни, които бил пропуснал. Патев му изпратил и пръстени за маркиране на птиците, с които Николай опръстенил стотина ластовици. По-късно Патев включва в монографията си „Птиците в България“ (1950) данните от неговия „Списък на нови за нашата страна 30 вида птици“, което е и първият сериозен научен принос на Боев в изучаването на българската орнитофауна.

С Павел Патев обаче Николай се запознава лично едва през 1945 г. като студент второкурсник. Тогава двамата със своя приятел и колега, бележитият наш зоолог, ст.н.с. Димо Божков, отиват в кабинета му и взаимно очаровани от посещението, поставят началото на цяла серия срещи с Патев, от когото се научили да препарират и определят птиците и се запознали с много важни въпроси на орнитологията. Както отбелязва Д. Божков, Патев „... бързо оцени дарите и способностите на Николай. Неслучайно по-късно той го привлече да му помага при подреждането на орнитологичните сбирки ...“

През студентските си години Н. Боев се заема с опръстеняването на

птици с увлечение. Той е доброволен сътрудник на Българската орнитологична централа при Царския Естествено-исторически музей в София. Като студент във II курс г-р Буреш му предлага да подреди орнитологичните сбирки в музея след бомбардировките през март 1944 г. Тази задача за него е въпрос на чест и той я изпълнява блестящо „... бесплатно и с удоволствие.“ И по-късно като лаборант, Н. Боев доброволно помага за подреждането на колекциите от гръбначни животни (и особено от птици). Първоначално това става под ръководството на акад. г-р Иван Буреш и Павел Патев, когото нарича „моя учител“. Силно пострадалите от бомбардировките сбирки се нуждаели от реставриране, почистване и подреждане, което Боев прави с желание и интерес. Тази дейност съвпада с цялостното ремонтиране на музея, организирано и проведено от г-р Кръстю Тулешков и по-късно довършено от г-р Нено Атанасов. По политически съображения след 9 септември 1944 г. за Николай Боев настъпват трудни години. Той е лишен от право на стипендия и е принуден да следва и завърши образоването си на собствена издръжка.

Като студент, по повечето дисциплини Николай показва задълбочени знания и отличен успех. Почти всички от преподавателите му, видни наши естественици (проф. Георги Паспалев, проф. Николай Стоянов, проф. Даки Йорданов, доц. Пенчо Дренски, доц. Александър Вълканов, проф. Петър Бакалов), са възхитени от знанията на Николай. А за художествените му гарби г-р Д. Костов, си спомня: „Кольо още от малък имаше тази природна гарба да рисува много хубаво. За възрастта му това бяха отлични рисунки.“ Тази му способност е оценена и от Павел Патев, който му предлага да изготви щриховите рисунки в „Птиците в България“ (1950) - задача, която Н. Боев блестящо изпълнява.

През този период при всяка възможност младият Николай трупа знания, почерпени от неговите преподаватели и по-възрастни колеги в столицата. Заедно с това все пак публикува и редица статии по интересни за него теми. Като студент отпечатва 20 научно-популярни статии, а до 25-ата си година има вече над 40 статии в десетина столични списания и вестници.

В писмо от 7 юни 1947 г. проф. Александър Вълканов, директор на Черноморската биологична станция, пише на акад. Иван Буреш: „Николай Боев е един от най-добрите и надеждни студенти-естественици, които са преминавали през последните двадесет и пет години през нашия университет. По отношение на неговата начетеност и познания аз го поставям без колебание в редицата на малкото наши вече напълно оформени зоолози. Основа, която го издига особено високо в моите очи и представлява сигурен залог за неговия успех и напредък в науката, е кристално чистата му любов към зоологията, на която се е посветил, любов, която го държи много високо над користното отношение към науката.“ На 14 юни 1947 г. проф. Георги Паспалев пише до акад. Буреш: „... през време на студентството си г-н Боев проявяваše

особен интерес към зоологичните дисциплини изобщо, но особено към тия, засягащи гръбначните животни и по-специално към птиците и бозайниците. Благодарение на този интерес той има върху тия гръбначни животни доста познания, които надхвърлят даваното в университетския курс. Същият ... работи дипломна работа при мене и аз съм с впечатление, че той има нужните данни за научни занимания.“ Висока оценка на качествата на Николай като учен-зоолог дава и Константин Христович, притежател и редактор на списанието „Природа“ в писмо до г-р Буреш от 15 юни 1947 г.: „... познавам го като младеж с добри познания върху птичата и бозайна фауна в нашата страна. Публикуваните от него в редактираното от мене списание „Природа“ статии намирам за много сполучливи и заслужаващи настърчение.“ С такива отзиви от най-изтъкнатите наши естественици Боев постъпва на работа в Българската академия на науките. Двадесет години по-късно, при хабилитирането му, акад. Ив. Буреш ще напише: „Той правеше (като студент - б. а.) впечатление на всички свои професори с голямата си любознательност. Много отрано той влезе във връзка с тогавашния директор на зоологическата градина, орнитолога Павел Патев. Двамата се проявиха в онова време преди 30 години (т.е. 15-16 годишен - б.а.) като единствените орнитолози в България. Николай Боев много отрано се прояви като голям книголюбител. Той редовно посещаваше всички книжарници и антиквариати в София и с последната си стоминка (като студент, а и по-късно) купуваше природонаучни книги. В кратко време той натрупа голяма и богата библиотека, която днес може да прави чест на всеки орнитологически институт.“ Тази негова любов към книгите е вдъхната от баща му и дядо му, за които тя се е била превърнала в професия.

В началото на м. юни 1947 г. Н. Боев завършва семестриално следването си във Физико-математическия факултет. Дипломира се през 1949 г. с отличен успех в специалност „Биология“. На 1 август 1947 г. е назначен като лаборант в Природонаучния музей при БАН, а от 1 юни 1949 г. - като асистент в Зоологическата градина при БАН. От 1 март 1950 г. е назначен за младши научен сътрудник в Зоологическия институт с музей (ЗИМ) при БАН, но след 31 ноември 1951 г. е прехвърлен на работа в зоопарка. През 1963 г. е върнат отново на работа в Зоологическия институт с музей, където работи до 1969 г. Цялата му трудова дейност преминава в учрежденията на Българската академия на науките. По време на работата му като научен сътрудник в ЗИМ при БАН работи главно за подреждането, набавянето и обогатяването на колекциите с нови експонати.

Като лаборант в музея, Николай Боев подрежда разпиляните и повредени от бомбардировките колекции от птици, яйца и гнезда и помага на г-р Нено Атанасов за подреждането на колекциите от бозайници, на г-р Буреш - за влечугите и земноводните, а на доц. Пенчо Дренски - за рибите. Оказва

съдействие в и набавянето на необходимата научна специализирана литература по зоология за библиотеката на института. През есента на 1948 г. от праисторическото селище при с. Ябълчево, Айтоско, донася интересни образци от сечива и съдове от неолитната епоха, от които впоследствие организира масово производство на гипсови модели в предприятието „Учтехпром“ за нуждите на училищата.

От първите години на научната си кариера, Н. Боев е ревностен защитник на природата. Той става член на Съюза за защита на родната природа и изготвя неговата емблема - изображението на брадат лешояд, впоследствие превърнало се в символ на българската природозашита. По-късно членува и в Комисията по защита на природата при БАН до трансформирането ѝ през 1967 г. По негова инициатива пред Британското посолство у нас в Природонаучния музей се организира изложбата „Зашита на природата в Англия“, а в Лондон - на „Зашита на природата в България“. Участва в работата на комисията по изработването на текста на Закона за защита на природата. Боев е инициатор за издаването и съавтор на първият в България учебник по защита на природата (1964). Активната популяризация на природозашитните идеи го превръща в един от най-изтъкнатите наши популяризатори на природонаучни и природозашитни знания. „Прочетете неговата брошура „Прелетът на птиците“ или неговата статия „Утре ние ще бъдем подсъдими“ или „Зашитата на природата и туристите“ за да разберете красотата и убедителното слово на природозашитника Николай Боев - колко дълбоко той разбира езика на природата. Тая област е неговата стихия и тая негова склонност и гарба трябва да бъдат високо оценени. Не всеки има тая гарба. Той винаги се старае знанията си да превръща в обществено-просветни ценности. ...“ - пише за него акад. Буреш.

Дванадесетгодишната му дейност като асистент и научен сътрудник в Софийската зоологическа градина при БАН се изразява в подобряване на съществуващите помещения за животните и разширяване на експозиционната площ с нови постройки, определяне на редовни сезонни дажби за животните, както и на специални дажби за млади животни, бременни женски и др., набавяне на нови експонати от местната фауна, комплектуване на сбирките от живи експонати чрез набавяне на нови екземпляри, чрез обмен с чуждестранни зоопаркове и зоофирми, ежедневен контрол на състоянието на експонатите от доверения му сектор в зоопарка - птиците, изработване на научно верни текстове с информация за животните, съставяне на пътеводител за зоопарка, научно-изследователска дейност, проучване на специалната литература за изграждането на зоопарковете или отделни сектори и клетки за конкретни видове. Цялата тази дейност, проведена с вешината на компетентен специалист, е от изключително значение за твърде обеднялата на видове и екземпляри след Войната зоологическа градина.

Въпреки неизмеримите трудности в онзи период, той успява да се снабди за тази цел с пътеводители и справочници за устройството на 50-ина чуждестранни зоопаркове в редица водещи в това отношение страни в Европа, но също и от Южна Африка, Южна Америка, Индия и пр. По-късно Боев е консултант на проектите и съпроектант на зоопарковете в Хасково, Димитровград, Благоевград, Габрово, Варна и пр., както и на новия Софийски зоопарк, от който досега е реализиран само първия етап. Най-интересните епизоди от „зоопарковия“ период в научното поприще на Н. Боев намират отражение в книгата му „И птиците обичам“ (1967). По това време като инициативен и деен млад специалист е вече силно ангажиран в редица разностранини дейности - завежда Българската орнитоцентрала, отговаря за стопанисването на Мандренското езеро, изготвя текстове за клетките на животните, води кореспонденция с ловните дружинки и с чуждестранните зоопаркове по различни въпроси на отглеждането на животните и пр. За него проф. Паспалев (директор и на Зоологическата градина) смята, че с присъствието си в колектива, Николай издига престижа на зоологическата градина. Както сам отбелязва в една своя автобиография, използвал е възможността да се запознае с някои подробности в устройството на зоологическите градини в Берлин, Дрезден, Лайпциг, Хелзинки, Стокхолм, Лондон, Амстердам, Прага, Братислава, Моравска Острава, Варшава, Вроцлав, Букурешт, Москва, Санкт-Петербург, Киев, Одеса, Харков, двата зоопарка в Париж, херпетологичната къща в Неапол и пр. Всичко това го прави един от най-добрите специалисти и по зоопарково дело у нас.

През 1951-1953 г. като служител в зоопарка, Боев работи върху 3 научно-изследователски теми: „Очерк върху птиците в Софийско“, „Състояние на блатния водоплаващ дивеч и мерки за неговото увеличение“ и „Птиците на Добруджа“. Желанието му е до края на 1954 г. да приключи работата си по тях и представи резултатите си в публикации. Лошите условия за научна работа в зоологическата градина обаче, го карат да се премести в Зоологическия институт, където по това време липсва орнитолог, а и потребността от такъв, който компетентно да се грижи за огромните колекции от птици, е голяма. Широките му интереси и задълбочените му познания в различни области, постоянно са го принуждавали да следва жаждата си за знания и изяви в доста далечни една от друга науки като зоология, история, етнография, археология, фолклор, езикознание, краезнание, палеонтология и пр. И в музея Боев продължава да рисува. Негови колеги още помнят остроумните и талантливо нарисувани карикатури.

На 20 март 1955 г. Николай сключва брак с Надежда Костова Боева - филологка, негова съученичка от родния град, по това време гимназиална учителка по български език в гр. Перник. Четиричленното му семейство през следващите девет десетилетия живее при тежки материални условия. Всичко

това оказва постепенно своеето влияние и върху здравето му. Претърпява три тежки операции, а сърдечно-съдови и белодробни заболявания го измъчват чак до края ... Лекарите били много изненадани и от оживената кореспонденция, която той водел от болницата. „Съмишленици от разни краища на България му пишли интересни и странни неща, неизменно свързани с природата, споделяли наблюдения и тревоги, питали ... „ - пише А. Горанова.

Най-плодотворният период за Николай Боеv като полеви орнитолог е десетилетието 1955-1965 г. когато той съобщава 4 нови вида за българската орнитофауна - средния корморан (*Phalacrocorax aristotelis*), трипръстата чайка (*Rissa tridactyla*), гългоклюната чайка (*Larus gennaei*) и тънкоклюния листоног (*Phalaropus lobatus*), проучва с колеги състава и разпространението на птиците в Тракия, публикува много нови данни за редица слабо известни в страната видове и отпечатва най-пълната за времето си фауна на птиците в България, съдържаща много данни от лични наблюдения и илюстрирана от него с черно-бели щрихови рисунки (Боеv, N. 1962. Птици. - В: Пешев, Ц., N. Боеv 1962. Фауна на България. Кратък определител, С. Нар. просв., 106-455.). Н. Боеv воюва за прекратяване на „пушечния“ етап от развитието на българската орнитология. За установяване на наблюденията той предпочита използването на зрителна тръба и бинокъл, вместо отстрелване на „доказателства“ екземпляр, така както е от десетилетия на запад.

През 1962 г. Н. Боеv води група английски орнитолози по време на 45-дневното им пътуване из страната за извършване на орнитологични наблюдения. Сред тях са бележитият орнитолог Dr. Guy Mountfort, световноизвестният фотограф-анималист Eric Hosking и гр. Впоследствие г-р Маунфорд написва книга, по-голямата част от която разкрива великолепието на природата на България (Mountfort, G. 1962. Portrait of a river. The Wildlife of the Danube from the Black Sea to Budapest. Hutchinson of London, London, 1-207.). Оценен високо от английските орнитолози, Н. Боеv е поканен лично от секретаря на Международния орнитологичен конгрес в Оксфорд, Dr. Nicolas Tinbergen за участие в него. Укрепването на научните контакти между българските и британските орнитолози след 15-ина години изпитва нов тласък с определянето на Н. Боеv от Комитета за наука и технически прогрес при Министерския съвет за научен ръководител на английския орнитолог John Allan Roberts, който в продължение на няколко години публикува редица свои трудове с интересни и нови данни за българската орнитофауна вrenomирани британски издания.

През 1963 г. по инициатива на проф. Георги Паспалев Боеv е поканен да чете лекции по зоогеография и специален курс по орнитология в Биологическия факултет в Софийския университет, което прави в продължение на 5 години. За студентите си, Н. Боеv пише: „Радвам се, че много от тези, които ми бяха студенти, виждат вече като изградени и добри биолози,... надеждни научни

работници, особено по орнитология. ... Не е за пренебрежване радостното явление, че в страната ни работят и провеждат научни изследвания десетина орнитолози, всички от които са били мои студенти.“

По покана на Централния научно-изследователски институт по горско стопанство Н. Боев изследва орнитофауната в района на язовир „Искър“ и в полезащитните пояси в Добруджа. Член е на Висшия ловен съвет при Министерството на горите и с участието си допринася много за утвърждаването на правилно отношение към стопанисването и опазването на дивечовите ресурси на страната. Заслуга на Н. Боев е прекратяването на анахроничната срамна практика организираните ловци в БЛРС да се отчитат за дейността си по унищожаването на вреден дивеч с представянето на отрязани крака от орли, ястреби, соколи, премахването на гюметата като начин за ловуване на блатен дивеч и др. Най-активно Боев участва в изготвянето на новия Закон за защита на природата и Правилника за приложението му.

Пак по това време (1963-1965 г.) като уредник в музея той изготвя план за „постепенна модерна реорганизация“, въвежда нов тип на експониране в биогрупи и „малки макетни диорами“, провежда инвентаризация и значително допринася за обогатяването на музейните колекции с нови препарати. Много тежко изживява бруталното принижаване на музея до 3 зали и един хол и подценяването на богатите му сбирки с европейско и световно значение. Същевременно той е член на Висшия музеен съвет при тогавашния Комитет за култура при Министерския съвет. Продължава работата си по съставянето на „Български зоологичен речник“, който смятал да послужи за изготвянето на българската зоологична номенклатура, каквато и до днес все още няма изградена. Към 1968 г. той вече е събрал над 2000 български народни названия на птиците (средно по 6 имена за всеки вид) и още много други за останалите животни. По подобие на труда си за изчезването на бобъра у нас, Н. Боев по това време (1968 г.) е почти готов с публикуването на работите си за тура и елена лопатар. Неизвестно защо обаче, те остават непубликувани. Възнамерявал е да отпечата и една „Орнитогеографска характеристика на България“, която обаче също остава ненаписана ... Почти написаната книга „Птици и брегове“ от поредицата „Нептун“ на Варненското издателство, както и „Гълъбите - наши и чужди породи“ и „Червена книга за животните в България“ на Земиздат (съвм. с Т. Мичев и Ж. Спирidonов), имат същата съдба.

На 13 декември 1967 г. спечелва конкурса и от 1970 г. е старши научен сътрудник в Комисията по защита на природата при БАН с председател проф. Георги Паспалев, където е нейн научен секретар. След обединяването ѝ с Комисията по производителните сили при БАН и формирането на Научно-координационен център по опазване и възпроизвождане на обкръжаващата среда при БАН, той става ръководител на Секция „Зашитени природни

територии и защищен генетичен фонд“. Там дейността му е свързана главно с проучването и организирането на защитени природни територии (национални паркове, резервати, защитени местности и природни паметници), както и с конкретни мерки за опазване на редките и застрашени видове.

През 1976-1977 г. Николай Боев работи по темите: „Аклиматизация на диви бозайници и птици в България“, „Созологични проучвания на Разградски окръг“, „Изчезването на редки видове у нас“, както и по международната тема на страните-членки на Съвета за икономическа взаимопомощ „Разработка на методи за проучване и опазване на резервати и други защитени територии и обекти“ с изпълнението на задачата „Заштитените видове животни в НРБ“. По това време е и член на научните съвети при издателствата „Наука и изкуство“, „Земиздат“ и „Варна“, в които успява да предложи за отпечатване у нас десетки полезни и интересни популярни книги с природонаучна и природозащитна тематика на известни чуждестранни автори като Жан Дорст, Бернард Гжимек, Джой Адамсън, Максим Зверев, Джералд Даръл, Борис Стрелников, Никола Тинберген, Юлиус Комарек, Рейчъл Карсън, Джейн Гудъл, Е. П. Спангенберг и др.

Боев мечтае и за изграждането у нас на един Институт по екология и защита на природата, каквито вече има в редица източно-европейски страни. Той смята, че НКЦОВОС би могъл да прерастне в едно такова научно учреждение към Българската академия на науките. Изготвя концепция, и подробни планове, с които предлага изграждането му пред ръководството на БАН и висши държавни институции. За жалост тази негова идея се реализира едва след смъртта му.

В периода 1973-1976 г. Н. Боев е поканен за преподавател на обществени начала в Биологическия факултет на Софийския университет да чете лекции и да води упражнения по специалността „Основи на защитата на природната среда“ на студентите редовно обучение и студентите задочници. Поради силно влошеното му здравословно състояние в края на 1976 г. той се отказва от тази ангажираност. След временното си възстановяване, през 1978-1982 г. разработва темата „Изчезнали бозайници от терифауната ни“, а съвместно със ст.н.с. Таньо Мичев - „Минало и сегашно разпространение на грабливите птици у нас“, като проучва разпространението им до 1944 г. През 1979-1981 г. той често е командирован в гр. Котел, където работи като научен консултант по изграждането на експозицията на новия природонаучен музей, открит за посещения на 5 октомври 1981 г. Заедно с това работи (1979-1980 г.) и по своята част за птиците от неколкократно отлаганата за печат „Червената книга на НР България“. В нея той е автор на статиите за 16 вида птици.

Сред колегите си Николай Боев е известен и като „профессионален“ рецензент. Той рецензира десетки конкурси за хабилитиране, на докторски

дисертации в системата на БАН и извън нея. Ценен е и като експерт в редица научни и междуведомствени съвети и комисии по различни въпроси на зоологията, лова, екологията и защитата на природата у нас.

В началото на 80-те години Н. Боев вече е събрал огромно количество данни и по три други любими свои теми, по които е възнамерявал скоро да публикува обобщените си резултати: „Топонимиката като относителен биогеографски индикатор и в помощ на природозащитата“, „Към историята на природозащитата у нас през Първата и Втората българска държава и Отоманското иго“ и „Материали за проучването на съществуването на тура у нас“. През 1981 г. той планира издаването на книгите си „Аклиматизация на дивите бозайници и птици“ и „Животни и топонимия“. Усилено работи и върху „Биографии на 100 животни“, замислена в два тома (за използваните от човека видове животни). Предвижда да издаде второ поправено и допълнено издание на частта за птиците от „Фауна на България - кратък определител“, както и на популярната му книга „Грижи за поколението у животните“ в 2 части. За съжаление той не успява да отпечата тези интересни свои трудове. Пенсионира се през 1984 г. Умира на 12 ноември следващата година пет дни след тежък инсулт, работейки над коректурите на последната си книга за декоративните птици (Боев, Н. 1986. Декоративни птици. С., Земиздат, 344 с.).

Николай Боев е бил делегат от България на десетки научни конгреси, симпозиуми, конференции и съвещания в чужбина. Така той се запознава и с природонаучните и зоологическите музеи и зоопарковете в тези страни - Финландия, Италия, Швеция, Холандия, Германия, Великобритания, Франция, Румъния, бившите ГФР, ГДР, ЧССР, Русия, Украина, Белорусия и Грузия. Като орнитолог е бил делегат на международните орнитологични конгреси в Хелзинки, Оксфорд и Москва, на орнитологичните конференции в Прага и Ленинград, на конгреса по ловознание в Москва и пр. На някои от тези научни форуми му е било предлагано да стане член на Британския орнитологичен клуб, на Международния съюз по приложна орнитология, на Британския клуб по декоративно птицевъдство, на Френското общество „Приятели на животните“, на фондацията „Чарлз Дарвин“ за Галапагоските о-ви (със седалище в Брюксел) и пр., но поради липсата на средства за заплащане на таксите за членство в чужда валута, той е отклонявал всички тези предложения.

Н. Боев е кореспондент за България на Природозащитната секция към Европейския съвет в Страсбург. Член е и на Източно-европейския комитет на Комисията по образоването при Международния съюз за защита на природата (IUCN). Езиковата му подготовка е добра - владее писмено и говоримо френски и руски език, а в специалната литература ползва полски, италиански и немски. Това го улеснява в контактиите му с чудестранните му колеги, които винаги са го ценели като специалист от най-висок ранг.

Командировките в чужбина му позволяват да се запознае с устройството и

управлението на някои защитени природни територии в Полша, Франция и Великобритания. Особено полезна е двумесечната му работа в орнитологичния резерват Camargue в Tur de Valat в делтата на р. Рона във Франция, по покана на Dr. Luc Hofmann. По време на този си престой в страната, Боев изнася в Природонаучния музей в Париж в Големия салон доклад пред повече от 300 естественици за опазването на животинския свят в България. Така запознава френската научна общественост със състоянието на българската природозащита, от която тогава на запад са нямали и представа.

От този период (1968 г.) е и едно писмо на Н. Боев до президента на Френската република генерал Charles de Gaulle. То бе изискано написано, но от първия до последния ред личеше, че Боев много се е затруднявал да съчетае в едно ненатрапчивия, учитив и вежлив тон на писмото си до един толкова високопоставен държавен глава в Европа, а и в целяя тогавашен свят, със съветите, препоръките и гори - настоятелната си молба към него. С писмото си баща ми молеше ген. Де Гол да се разпореди танковите военни маневри в световно известния природен резерват „Камарг“ в делтата на река Рона да се прекратят незабавно. Както знаем, там се намира най-голямото гнездовище на розовото фламинго в Европа. Той е и една от най-значимите влажни зони, много важно зимовище за десетки хиляди водоплаващи и водолюбиви птици на нашия континент. Днес там се намира световно известната биологична станция „Tur de Valat“ - център на екологичните изследвания в резервата, впоследствие обявен за биосферен. В писмото си Боев се опитваше да представи неоценимото природно доселение на блатната природа на Камарг, противопоставяйки го на безмисленото опустошаване от френските танкови маневри из блатата му. Той беше близък приятел с бележития френски орнитолог, природозащитник, естествоизпитател и общественик Jean Dorst. Допускам, че е възможно двамата тогава да са обсъждали загрижеността си от състоянието на Камарг - бисера на френския югоизток. Може би и заради това Боев се е решил на тази постъпка, оставайки верен на дълбоките си и непоколебими природозащитни позиции. Това писмо е само един малък пример за широко разпространеното днес (но евва след три десетилетия) убеждение, че за единствената природозащита няма граници и че сътрудничеството между страните в тази важна област е неизбежно.

Николай Боев се оказва твърде интересен и предпочитан лектор, не само на популярни образователни теми пред различни слоеве от обществеността, но и като университетски преподавател. Така той е канен и чете лекции по четири специалности в Биологическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ - „Зоогеография“, „Орнитология“, „Колекциониране на природни сбирки и музейно дело“ и „Екологични основи на защита на природата“. Още през 1964 г. е поканен да премине на преподавателска работа като оглави Катедрата по зоология на гръбначните животни в Пловдивския университет

„Паисий Хилендарски“ (тогава Висши педагогически институт), но отказва това предложение.

Научното творчество на Боев се състои в 50 научни труда, 4 учебника, 29 научно-популярни книги и около 650 научно-популярни и публицистични статии. Сред по-значимите му трудове са тези за бобъра, средния корморан, степния пор, гугутката, за черния щъркел, птиците на Тракия, частта за птиците във „Фауна на България - кратък определител“ и гр. Някои от научно-популярните му книги („Грижи за поколението при животните“) са преведени на чужди езици и издадени в чужбина - три издания в Германия и по едно - в Турция и Чехословакия. Популярните му статии са предимно на зоологична и природозашитна тематика и някои са преведени и издадени в чужбина на английски, френски, италиански, немски, чешки и други езици. От книгите си, самият Н. Боев определя като по-интересни „Прелета на птиците“, „Нашите полезни птици“, „Полска практика по зоология“. Книгата му „Яребицата“ (1954) е отпечатана в съкратен превод на руски език в списанието „Охота и охотничье хозяйство“ - едно от най-известните ловни списания, и на хърватски език в списанието „Lovac“. Книгата му „Детско букварче за растения и животни“ претърпява 5 издания, а преведената от него и Ам. Георгиев книга „Земя отвъд океана“ - 3 издания. Най-значимата от популярните му книги обаче, „Декоративни птици“, излиза посмъртно, една година след кончината му. За научно-популярните си статии той отбелязва: „... за тях нито водя точен списък, нито имам от всички на разположение, а нерядко някои от тях не носят и моето име, а друго или са неподписани.“ Според него до 1967 г. броят им надхвърля 350.

Н. Боев бе инициатор за издаването на „Червена книга на НР България“ в два тома, нейн съавтор и един от главните ѝ редактори. Боев мечтаеше и за издаването на една модерна тритомна „Птиците на България“ от поредицата „Фауна на България“ и въпреки, че към 1967 г. бе направил доста за подготвянето му, това издание се появява след повече от две десетилетия. Макар и доста закъснял, първият том се появява през 1990 г., но в него Николай Боев се отказва от участие. Така той остава само координатор на „Фауна на България“ за томовете за птиците. Автор е и на повече от 120 статии за птиците в 5-томната „Кратка българска енциклопедия“ (1963-1969) и на статиите за животинския свят в „Енциклопедия А - Я“ (1974), издадени от БАН, част от които са илюстрирани лично от него.

Като един от най-изявените популяризатори на природонаучни знания, Николай Боев бе член на редакционните колегии на списанията: „Лов и риболов“ (от 1955 г.), „Бодра смяна“, „Зашита на природата“ (от създаването му през 1970 г.), „Наука и техника за младежта“ (от 1967 г.), „Турист“, „Курорти“, „Наша Родина“, „Природа и знание“, „Космос“, на туристическия вестник „Ехо“ и вестниците „Вечерни новини“ и „Септемврийче“. До 1967 г. Н. Боев е

консултант на Полиграфиздат за издаването на научна, научно-популярна и научно-художествена литература по зоология. Той е консултант при Държавната кинематография - Студия за научно-популярни филми и е член и на Висшия ловен съвет при МГТП. Автор е и на 10 сценария за научно-популярни филми с природозащитна и зоологична тематика. Н. Боев е дългогодишен сътрудник на Пионерския дворец (сега - Двореца на децата), на Отдел „Лов и дивечовъдство“ на Народния ловно-рибарски съюз, Управлението на горите при Министерския съвет, където често изнасял беседи и лекции на природонаучна тематика. Такива беседи, наричани от него „сказки“, той изнася и пред членове на Българския туристически съюз, Съюза на научните работници (днес СУБ), пред тогавашната „Национална лектория“ и гр.

За природозащитна и научно-популярна дейност Боев е награждаван многократно с високи отличия от Министерството на горите и горската промишленост, от Общонародния комитет за защита на природата при Националния съвет на Отечествения фронт, от Комитета по опазване на околната среда при Министерския съвет, от Централния съвет на Българския ловно-рибарски съюз („Приятел на дивеча“ и „Отличник“), с грамоти и пр., както и от Централния съвет на Българския туристически съюз („Заслужил природозащитник“) и гр. За художествения си разказ „Благунът“ е награден като автор на най-добрания природозащитен очерк от Министерството на горите, а за книгата си „Докато пеят чучулигите“ - с втора награда. По повод на 60-ата му годишнина Николай Боев е награден с ордена „Червено знаме на труда“.

Постъпила на 30.9.1996

Адрес на автора:
Златозар Боев
Национален природонаучен музей при БАН
бул. Цар Освободител 1
1000 София

75 years of the birth of Nikolay Boev - the founder of the modern nature conservation of Bulgaria

Zlatozar BOEV

(Summary)

Nikolay Boev (8 May 1922 - 12 November 1985) is one of the famous Bulgarian ornithologists, author of scientific-popular books and articles on the various topics of preservation of live nature - vertebrate animals, plants, and their habitats - nature reserves, national parks and nature monuments. He is the author of more than 730 published papers, 50 of them scientific works, 27 books and textbooks. His contributions to the modern thinking and action for the conservation of more and more vulnerable Bulgarian nature is very considerable. As a member of the councils of various environmental organizations and scientific institutions and being lecturer in the Biological Faculty of the Sofia University „St. Kliment Ohridski“ and member of editorial boards of several publishing houses in Bulgaria, N. Boev contributed a lot to the dissemination of knowledge about nature and the building of present day environmental studies and the preservation of nature in the country.